

MEKTEB, NAŠ "STALNI" IZAZOV I OBAVEZA

Elvedin KLISURA

Sažetak

Autor teksta, pozivajući se na islamske izvore, ističe značaj vjerskog obrazovanja i odgoja djece i mladih. Misao vodilja, kojom autor obrazlaže iznimnu važnost mektepske nastave, sadržana je u autorovom stavu da mektepska nastava na jedinstven, sveobuhvatan i sveprožimajući način duhovno obrazuje i etički usavršava djecu i time ih priprema za druge profesionalne obaveze. Autor naznačava i bitnu razliku između vjeronauke u školama i mektepske nastave, koja se pojednostavljeno rečeno može sažeti u tome da se vjeronauka u školama prvenstveno bavi teoretskim pitanjima i sadržajima vjere i odgoja, a mektepska nastava objedinjava i teorijska i praktična pitanja islamske vjere i morala.

“On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči...” (El-Džumu’a, 2) “Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate.” (Ali Imran, 110) Bilježi Muslim od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selleme, rekao: “Kada umre čovjek, njegova djela se prekidaju osim u tri slučaja: ako je ostavio trajnu sadaku, ili znanje kojim se drugi koriste, ili lijepo odgojeno dijete koje moli za njega.”

U hadisu Ebu Rafi’a Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao Aliji, radijallahu anhu: “O Alija, da Allah tvojim sebebom uputi jednog čovjeka, bolje ti je od onoga što sunce obasja!” Bilježi Muslim od Ebu Musaa, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selleme, rekao: “Primjer upute i znanja, s kojima me je Allah poslao, jeste kao primjer (obilne) kiše koja padne na zemlju. Dobra (plodna) vrsta zemlje primi vodu, te iz nje izraste bujna trava i bilje. Neplodna zemlja primi i zadrži vodu, pa Allah od nje da korist ljudima, te je oni piju, poje (stoku) i (zalijevaju) biljke. Treća vrsta jesu doline i ponori koji, niti vodu zadržavaju, niti na njima trava raste. To je primjer onoga koji je podučen i upućen u spoznaju vjere Allahove i koji se okoristio onim s čime me je Allah poslao, pa ga je spoznao i (druge) podučavao, kao i primjer onoga koji zbog toga nije ni glavu podigao i nije prihvatio Allahovu uputu s kojom sam poslat.”

Islam obavezuje muslimana da uči, proučava i studira, i da njegov ummet bude ummet nauke i primjer cijelom čovječanstvu u svakom segmentu života. Nastojanja Poslanika, s.a.w.s. su bila usmjerena ka edukaciji naraštaja, i prenošenju stečenog znanja drugima. Zato je i rekao: “Onaj ko upućuje na dobro imaće nagradu kao i onaj ko po tome bude radio.”

Iz gore navedenih kur’anskih ajeta i hadisa Allahova poslanika Muhammeda s.a.w.s. se jasno može izvesti zaključak da je odgoj i obrazovanje permanentni zadatak, kako onoga koji traži za znanjem, tako i onoga koji to znanje nastoji prenijeti drugom. Islamska zajednica kao institucija u čijem okviru djelovanja se odvija takav jedan proces jeste stalno u toj obavezi i izazovu.

No, nekako najglasniji smo početkom mjeseca septembra kada baš u tom periodu, u punom jeku pred sebe postavljamo to pitanje i nastojimo da pronađemo najbolje odgovore,

kako bismo spremno ispunili preuzetu obavezu. Naravno, to je pitanje mektepske nastave.

Islamska zajednica, tj. njeni muallimi su ti koji su najdirektnije uključeni u taj proces, no da bi on donio očekivane rezultate, koji će se “sutra” vidjeti, neophodno je da se u taj proces uključe i oni koji očekuju rezultate od njih – roditelji naše djece.

Djeca su za roditelje velika blagodan (El-Kehf, 46), ali i veliko iskušenje (Et-Tegabun, 14), a sljedstveno tome i velika obaveza (Et-Tahrim, 6).

No, bez obzira na sve, često sebi postavimo pitanje, a po automatizmu dajemo i odgovor, šta ima ljepše i dragocjenije od zdrave, obrazovane i lijepo odgojene djece? Naravno – nema ništa i svi ćemo ovo priznati, ali će vjerovatno mali broj roditelja bdjeti nad svojom djecom kao nad nečim što im je najvrednije, i za što posebno ulažu napore na čuvanju tih vrijednosti.

Ako se ovako stvari postave, onda je dosta vrlo teško razumjeti roditelje koji misle da su odužili dug prema svojoj djeci i time ispunili svoju “obavezu” ako im ostave u nasljedstvo “koju” nekretninu ili druge “vrijednosti” koje se u globalnom svijetu tretiraju kao takve, a da uopće ne posvećuju pažnju odgoju i obrazovanju njihove djece, kao univerzalnim vrijednostima koje će drugi jasno prepoznati i imati koristi od toga kako oni sami, tako i oni oko njih.

Naravno, ne možemo reći da su svi roditelji tako orijentirani da budu nemarni i da ih nije briga, nego možemo konstatovati da postoji dobar broj roditelja koji se zdušno zalažu i poduzimaju ine aktivnosti usmjerene ka obrazovanju i odgoju svoje djece.

Početkom septembra naša djeca kreću u školu. Još u avgustu su velike gužve u trgovinama gdje roditelji nastoje svako u skladu sa svojim mogućnostima opremiti svoju djecu onim što im je potrebno za školu. Na djeci je da u školi vrijedno izvršavaju svoje obaveze, a na nama je da ih pratimo u izvršavanju tih obaveza i budemo im potpuna podrška na tom putu.

U školi naša djeca bi trebala naučiti ono što će im trebati u životu. Tako će neko od njih sigurno u budućnosti postati doktor, učitelj, inženjer, zanatlija i sl. No, bez obzira šta oni bili u budućnosti, ono što je najbitnije jeste da budu dobri i stručni u onome što postanu, kako bi bili od koristi sebi i drugima. To se zove obrazovanje. **Međutim, nameće nam se jasno pitanje u sferi obrazovanja, koliko će djeca pored tog obrazovnog statusa sutra sa sobom ponijeti i**

onu odgojnu komponentu, jer ne zove li se taj sistem odgojno-obrazovni, kao i njegove institucije?

Svako onaj koji se druži sa Kur'anom, naići će na primjer mudrog Lukmana koji savjetuje svog evlada, koji nam Allah dž.š. navodi u istoimenoj suri, gdje nas Allah dž.š. uči kako treba odgajati svoju djecu. (Lukman, 13-19) Također, ajeti iz sure El-Isra, 23-38, jesu ogledalo odgoja i moralnog ponašanja.

Kada pročitate ove kur'anske ajete, ne možemo a da se ne zapitamo, koliko od ovih moralnih normi mi sami posjedujemo, a koliko smo kadri da ih prenesemo i usadimo u ponašanje naše djece.

Hoće li djeca bez roditeljskog truda i rada, sama od sebe, postati i izrasti u ono što svaki roditelj u principu želi, a to je da njihova djeca budu njihov ponos i dika.

U tom kontekstu naš poslanik Muhammed, s.a.v.s., savjetuje da *"ne može roditelj ostaviti, niti pokloniti svome djetetu ništa bolje od lijepa islamskog odgoja."* (Tirmizi)

Jesmo li se ikada zapitali ko će naučiti našu djecu da sutra budu "ljudi"?

Ko će naučiti našu djecu da budu "pošteni" majstori, a ne samo majstori?

Ko će naučiti našu djecu da budu odgovorna, povjerljiva, iskrena, ljubazna, bogobojažna?

Ko će naučiti našu djecu da, jednom riječju, budu moralna i uzor drugima?

S pravom možemo sebi postaviti pitanje kakva nam je korist ako nam je dijete i obrazovano i vrijedno, ali nije odgojeno i nema ispravan i zdrav svjetonazor.

Današnji sistem obrazovanja u našem školstvu ne ostavlja dovoljno prostora prosvjetnim radnicima da poklanjaju dovoljno pažnje ovim pitanjima. Čak i kada bi htjeli, nemaju vremena da djeci pričaju čitav čas o nekim moralnim vrijednostima, na primjer o tome da trebaju biti pošteni, da ne smiju lagati, varati i sl. Nemaju vremena da im pričaju i ističu pozitivne primjere onih koji su okićeni lijepim moralnim osobinama. Njima ostaje da jedino svojim primjerom pokažu da je to moguće i da ima svoju vrijednost, i tako budu pozitivni uzori svojim učenicima.

Vjera nas uči da se kao ljudi, sa svim ljudskim osobinama, možemo realizovati samo ako nam je život prožet islamskim vrijednostima.

Prema tome, ključna zadaća jeste da roditelji moraju voditi računa da svoju djecu od-

gajaju i podižu u duhu islama još od prvih dana njihova života. Za islamsku orijentaciju djeteta najvažniji faktor jeste ono što djetetu prvo moramo dati, a to je kućni odgoj, a odmah zatim slijedi organizirano podučavanje islamskim vrijednostima u školama i mektebima.

U mnogim našim porodicama, makar i postojala velika želja, ne postoji ni kompetencija ni znanje o onome što je najbolje za vjerski odgoj njihove djece.

Zato, kada je riječ o islamskom odgoju, organizirana nastava ima sve veći značaj iz prostog razloga što sadašnji tempo života, poslovi i obaveze, ne ostavljaju puno vremena roditeljima da se posvete svojoj djeci.

Vjeronauka i/li mekteb, opravdanost pitanja ili konstatacije?!

Poslanik, s.a.w.s. je rekao: "Učite, ali znajte, tako mi Allaha, nećete biti nagrađeni samo gomilanjem znanja, dok ne budete radili, dok ne budete stečeno znanje pretvarali u djela i praksu."

Nastava vjeronauke u školama, bez obzira na sve poteškoće s kojima se susreće, ima i mora imati svoje efekte, jer djeca bar slušaju to vrijeme dok su na času o veoma bitnim stvarima, te sebi jasno možemo postaviti brojna pitanja, tipa koliko bi bilo djece koja ne bi saznala ništa o Bogu ili o obavezama prema roditeljima da ne pohađaju časove vjeronauke!

Koliko djece ne bi saznalo ništa o ahiretu ili polaganju računa da ne pohađaju vjeronauku.

Sigurno je da bi odsustvo priče o vjeri i njenim vrijednostima među djecom dodatno doprinijelo nemoralu ili svakojakim devijantnim radnjama.

Međutim, ni samom pričom o vjeri nećemo ponuditi sve što je potrebno za vjerski odgoj djeteta. Da bismo dijete pripremili za život u punom značenju te riječi, ne smijemo se zaustavljati samo na nivou teorije, jer Islam nije samo poznavanje teorije o vjeri nego podrazumijeva i praktičnu djelatnost. Zato nam se nameće permanentna zadaća da dijete moramo i praktično naučiti kako da živi vjeru, odnosno kako da praktično izvršava pojedine vjerske obaveze, jer nema iskrene vjere bez djela ibadeta koja je stalno dokazuju. Kako to postići, pitanje je, ali se odgovor odmah može i jasno definisati i reći da se to postiže putem mektepske nastave.

U mektebu djeca, zajedno sa svojim muallimom, u društvu druge muslimanske dje-

ce, uče i primjenjuju šta im je halal-dozvoljeno, šta haram-zabranjeno, šta im je obavezno, a šta preporučeno. Uče generalno o Ahlaku – lijepom islamskom ponašanju, te šta je sve praktična vjera proizvela u muslimanskoj povijesti.

Možemo sa sigurnošću ustvrditi da samo mektepska atmosfera i ambijent dopušta da se djeca odvedu do česme i lično im se pokaže kako se uzima abdest.

Samo se u mektebu može obaviti zajednički namaz. Samo u mektebu se uči sufara. Samo se u mektebu pripremaju zajedničke hatme. Samo se u džamiji dešava da djecu, koja su u mektebu pripremala program povodom neke mubarek noći, gledaju i slušaju sa suzama u očima i roditelji, i rodbina, i komšije i prijatelji. Samo se u džamiji dešava da u okviru mukabele djeca praktično drže roditeljima čas kako se uči Kur'an i sl.

Ukoliko dijete pohađa mekteb, onda mu se ne može desiti da nauči mnoge vjerske propise, a da ipak ne zna kako džamija izgleda iznutra. A džamija je sveti prostor, i sa sigurnošću ostavlja pozitivan trag na one koji u nju uđu. Svetost džamijskog prostora će utjecati na djecu da se susedre od ružnih riječi, psovke i neprimjernog ponašanja.

Djeca koja su pohađala mekteb, koja su u djetinjstvu ulazila u džamiju, koja su stajala u safove, koja su učila sufaru i Kur'an, ne mogu biti izgubljena i dezorjentirana, pa čak i ako bi u periodu svog stasavanja i sazrijevanja, usljed životnih izazova i bili odvojeni od vrijednosti o kojima su u mektebu poučavani, sigurno će doći vrijeme, makar to bilo i zrelije doba njihovih života, kada će se sjetiti onoga čemu su bili poučavani, jer ljubav koja je nekad usađena prema vjeri procvjetaće bilo kada zasigurno.

Znamo da se i mi odrasli i danas sjećamo tih naših mektepskih dana, jer, ustvari, ljubav prema džamiji djeca prvi puta i osjete dok pohađaju mektepsku nastavu. A vjernici znaju koliko im znači i šta im predstavlja džamija.

Onda se možemo zapitati da li mekteb ima alternativu?

Odnosno, da li je opravdano postaviti ovakvo pitanje, s obzirom na činjenicu da su mektebi naše najstarije odgojno-obrazovne ustanove. Od dolaska Islama u naše krajeve, od tog davnog vremena, pri džamijama su postojali mektebi. U njima se učilo i o vjeri, i o svim ži-

votnim pitanjima – kako okalemiti voćku, kako se starati o pčelama, kako održavati vrt... Toliko vremena je prošlo, ali i dan danas kao i tada, odgovorni za mektebe trude se da mektebi odgovaraju izazovima vremena.

Danas mnoge mektepske učionice u tehničkome smislu ispunjavaju sve pedagoške standarde te se u njima pored onog striktno vjerskog dijela nastave održavaju kursevi informatike, stranih jezika, sportske aktivnosti, kao i drugi korisni sadržaji.

Mektebi su preživjeli i preživjeće sve ratove i sve režime. Doduše, nekada se na njih nije blagonaklono gledalo, nekada su zatvarani, ali su, u konačnici, ipak otvarali vrata djeci željnoj znanja o vjeri. Tako će sigurno uz Allahovu pomoć i ostati i opstati usprkos svemu.

Na kraju, upućujem dovu Allahu dž.š. da budemo odgovorni i uzorni roditelji, da nam podari hairli djecu i podari nam uspjeha u svakom hairli poslu, te da se zajednički uključimo u odgoj naše djece, koju ćemo mi obrazovati i odgajati, a ne neko drugi, jer čovjek po imenu Eban pripovijeda: "Ušao sam u džamiju u kojoj sam zatekao Hasana. Na moje pitanje da li je klanjao, odgovorio je da nije. "Ali čaršija je klanjala", primijetih. Na ove moje riječi Hasan reče: - Ko će od čaršije uzimati vjeru?! Ako im roba dobro ide, odgode klanjanje namaza, a ako ima slabu prođu, klanjaju prije namaskog vakta!

Onima koji su direktno uključeni u odgoj i obrazovanje naše djece neka im Allah dž.š. da sabura i snage da ustraju u ovoj permanentnoj zadaći, jer to se "isplati".

Od Ebu Umame el-Bahilija, radijallahu anh, prenosi se da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uistinu, Allah, Njegovi meleki, stanovnici nebesa i Zemlje, pa čak i mrav u svome staništu donosi salavat na one koji podučavaju ljude dobru." (Tirmizi)

"Ko ukaže na dobro, pripada mu nagrada kao i onome ko ga učini." (Muslim)

AMIN.

P.S. Ovo je tekst koji nastoji ukazati na odgoj i obrazovanje naše djece; tekst nije autorski i nastao je kao rezultat razmišljanja pojedinih muallima, koji su pisali o ovoj temi s ciljem da zajednički odgovorimo ovoj našoj permanentnoj zadaći.

Summary

MAKTAB, CONTINUOUS CHALLENGE AND OBLIGATION

Elvedin Klisura

With the reference to the relevant Islamic sources, author illustrates the importance of religious education and bringing up of children and youth. As a Guideline for analyzing exceptional importance of the maktab class, author uses the idea of maktab class as a means of unique, comprehensive and extensive education that forms children spiritually and ethically preparing them thus for other professional tasks as well. He also points out the significant difference between the religious studies as a subject offered in schools and the maktab class. Briefly we can say that religious studies in schools is primarily concerned with the theoretical issues and the contents of faith whereas maktab class strives to present both theoretical as well as practical issues of Islamic faith and morals.

الموجز

الكتاب، التحدي والواجب الدائم

ألفدين كليسورا

يبرز كاتب المقال، أهمية تعليم الأطفال والشباب وتربيتهم دينياً. مستنداً في ذلك إلى المصادر الإسلامية. إن الفكرة الرئيسية التي يوضح فيها الكاتب الأهمية البالغة للتعليم في الكتاتيب، تتمثل برأيه في أن التعليم في الكتاتيب هو الطريقة الفريدة والشاملة لتعليم الأطفال وتهذيبهم أخلاقياً. ولتأهيلهم للقيام بواجباتهم المهنية الأخرى. ويشير الكاتب إلى الفرق المهم بين مادة تعليم الدين في المدارس وبين التعليم في الكتاتيب. ويمكن اختصار ذلك الفرق في أن مادة تعليم الدين في المدارس تهتم في الدرجة الأولى بالمسائل والمواضع الدينية والتربوية من الناحية النظرية، بينما يجمع التعليم في الكتاتيب بين المسائل النظرية والتطبيق العملي لأحكام الدين والأخلاق الإسلامية.